

กระบวนการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ
อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

Tourism route design process of Ban Phu Din community, Mae Ho Phra
sub-district, Mae Taeng district, Chiang Mai province

จระชัย ยมเกิด, วินิจ ผาเจริญ¹

Jirachai Yomkerd, Winit Pharcharuen

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้นำชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และพระสงฆ์ จำนวน 35 คน เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ การสังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ การประชุมวางแผน การออกแบบกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยว การทดลองกิจกรรมนำร่อง โดยมีวิเคราะห์เส้นทางท่องเที่ยว จำนวน 1 เส้นทาง คือ เส้นทางอ่างเก็บน้ำภูดิน-อ่างเก็บน้ำแม่หอพระ มีกิจกรรมการเรียนรู้ทรัพยากรและการอนุรักษ์น้ำ ได้แก่ 1) กิจกรรมศูนย์เรียนรู้อ่างเก็บน้ำห้วยภูดิน 2) กิจกรรมเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้ทรัพยากรและการอนุรักษ์น้ำ 3) การจัดทำฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรและพืชสมุนไพร 4) การจัดทำฐานเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงธรรมชาติ 5) กิจกรรมการเรียนรู้พหุวัฒนธรรม และ 6) กิจกรรมกลุ่มโฮมสเตย์และการตั้งแคมป์

คำสำคัญ: กระบวนการออกแบบ; เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน; โปรแกรมการท่องเที่ยว

Abstract

This article aims to analyze and analyze the tourism route design process of Ban Phu Din community, Mae Ho Phra sub-district, Mae Taeng district, Chiang Mai province. This is a qualitative research. Key informant groups, community leaders,

¹ มหาวิทยาลัยแม่โจ้; Maejo University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: jirachaiyomkerd@gmail.com

community enterprise groups Government agencies and 35 monks. Research tools include observation and in-depth interviews. and then used for descriptive analysis.

The results showed that, The process of designing tourism routes in the community is a knowledge transfer. planning meeting Designing activities and tourism programs pilot activity trial There is an analysis of 1 tourist route, namely Phu Din Reservoir - Mae Ho Phra Reservoir route. There are learning activities on resources and water conservation, namely 1) Huai Phu Din Reservoir Learning Center activity 2) hiking activities to study nature trails for learning resources and water conservation 3) establishing a learning base on agriculture and plants 4) Establishment of a natural beekeeping base, 5) Multicultural learning activities, and 6) Homestay and camping activities.

Keywords : design process; community tourism routes; tourism program

บทนำ

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นรูปแบบทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยอาศัยการเจรจาและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการตั้งอยู่บนฐานคิดว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนการผลิตที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Sarobol, 2003) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนก่อเกิดการท่องเที่ยว โดยคนในชุมชนเป็นคนจัดการที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) เกิดขึ้น เพื่อตอบสนองต่อผลกระทบเชิงลบจากการท่องเที่ยวมวลชน (Mass Tourism) ที่เกิดขึ้นในช่วงแรกของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อคนในชุมชนท้องถิ่น (Murphy, 1985) ได้รับการยอมรับในประเทศต่างๆ ทั่วโลกว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดอัตราความยากจนในพื้นที่ชนบท

การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "Host Management" ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตเป็นเครือข่ายมากขึ้น ทั้งนี้รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็น

วิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559)

การพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันจำเป็นต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้นการมีบทบาทของคนในชุมชนมากขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องพัฒนาบนพื้นฐานของทรัพยากรคน สถานที่โดดเด่นและภูมิปัญญาของชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ของชุมชน อาทิ ด้านหัตถกรรม วรรณกรรม ชุมชน อาหารท้องถิ่น สถาปัตยกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนช่วยสร้างความเพลิดเพลินให้นักท่องเที่ยวและยังสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นกับผู้มาเยือนได้อีกด้วย (Thongma 2016)

ชุมชนบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนครัวเรือน 425 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 962 ราย โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งพื้นที่หมู่บ้านทั้งหมด 4,500 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 2,195 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำนา 415 ไร่ และพื้นที่ทำสวนจำนวน 1,780 ไร่ โดยมีผู้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยภูดิน อ่างเก็บน้ำห้วยก้าง อ่างเก็บน้ำห้วยกุก เพื่อการอุปโภคบริโภค ปศุสัตว์ และการเกษตร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 เป็นต้นมา โดยเริ่มจากปี 2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริโครงการสร้างเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชลขึ้น บ้านภูดินและมีราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากภาวะน้ำท่วม ดังนั้น ทางราชการจึงต้องอพยพในพื้นที่ใหม่ และก่อตั้งหมู่บ้านเป็นบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมทั้งให้กรมชลประทานสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้น เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในครัวเรือนและเพื่อการเกษตร เรียกว่า “อ่างเก็บน้ำห้วยภูดิน” ซึ่งในปัจจุบัน กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ มีการเติบโตอย่างรวดเร็วในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว เนื่องจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยวปัจจุบัน มีแนวโน้มที่จะเลือกสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ขณะเดียวกันกิจกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบันนั้น เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แทบทั้งสิ้น ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้น อันเป็นการตอบสนองกระแสการท่องเที่ยวโลกในรูปแบบผสมผสานดังกล่าวนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความพึงพอใจและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญอีกด้วยทั้งโครงการดังกล่าว สามารถต่อยอดในรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้เกิดรูปธรรมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดต่อไปได้ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

ฉะนั้น ด้วยเหตุผลข้างต้น จึงทำผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่สำรวจชุมชนว่า ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพอะไรบ้าง และจะร่วมกันออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่อย่างไร โดยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจและศักยภาพของบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน บ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยออกแบบวิธีการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ โดยออกแบบวิธีการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 เพื่อสำรวจและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ระยะที่ 2 เพื่อออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน บ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังที่ได้กล่าวไว้เบื้องต้น โดยวิเคราะห์จากความพร้อมด้านศักยภาพ กระบวนการ และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอ (ร่าง) กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

ระยะที่ 3 เพื่อตรวจสอบกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า จากผู้นำชุมชน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพ กลุ่มที่พัก หน่วยงานภาครัฐ ประชาชนชาวบ้าน และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ร่วมกันวิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไข และผู้วิจัยนำเสนอให้กับผู้ทรงคุณวุฒิและประชาชนร่วมกันประเมินและผ่านการรับรองโดยเวทีประชาคมตำบล

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องกระบวนการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 วิเคราะห์สำรวจและศักยภาพของบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการสำรวจศักยภาพในชุมชนมีทรัพยากรที่หลากหลายที่จะพัฒนาไปสู่การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมและชุมชนมีความพร้อมและตื่นตัว เพื่อที่สร้างอัตลักษณ์ ความโดดเด่นที่มีทุนทางสังคมหลากหลาย สามารถวิเคราะห์ให้เห็นแหล่งทุนที่สามารถเป็นท่องเที่ยวชุมชนได้แก่ 1) ชุมชนมีฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวยึดโยงกับวิถีวัฒนธรรมชุมชน 2) ชุมชนมีฐานทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ชุมชนมีฐานเชิงประวัติศาสตร์ 4) ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติ 5) ชุมชนมีฐานแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย 6) ชุมชนมีฐานปัจเจกบุคคลและองค์กร หน่วยงาน และทุนทรัพยากรเหล่านี้มีลักษณะโดดเด่นกว่าพื้นที่อื่น ๆ สามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในพื้นที่ได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนบ้านภูดิน เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบการท่องเที่ยว เริ่มการถอดบทเรียน การประชุมวางแผน การออกแบบกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยการดำเนินกิจกรรมมีจุดมุ่งหมายหลักในการให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเส้นทางธรรมชาติของป่าต้นน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำในเขตพื้นที่ตำบลแม่หอพระ และร่วมทำกิจกรรมในฐานเรียนรู้แต่ละแห่งที่เกี่ยวข้อง เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ 1) กิจกรรมศูนย์เรียนรู้อ่างเก็บน้ำห้วยภูดิน 2) กิจกรรมเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้ทรัพยากรและการอนุรักษ์น้ำ 3) การจัดทำฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรและพืชสมุนไพร 4) การจัดทำฐานเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงธรรมชาติ และ 5) กิจกรรมกลุ่มโฮมสเตย์และการตั้งแคมป์ ดังภาพ

ภาพ 1 เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่ออนุรักษ์ป่าต้นน้ำ บ้านภูดิน

อภิปรายผลการวิจัย

ศักยภาพพื้นที่บ้านภูดิน มีทรัพยากรและแหล่งทุนทางสังคมที่หลากหลาย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรปัจเจกบุคคล ซึ่งชุมชนพร้อมที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ชุมชนมีการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ นับตั้งแต่ร่วมคิด วางแผนและการตัดสินใจ สอดคล้องกับ Ratchathawan et al. (2018) ได้สรุปกระบวนการการมีส่วนร่วมซึ่งนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งปัจจัยเหล่านี้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ร่วมในการดำเนินการและปฏิบัติการ 3) ร่วมในการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ 4) ร่วมในการติดตามและประเมินผล ฉะนั้น บ้านภูดิน ตำบลแม่ทองดี อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จึงมีความพร้อมและความตื่นตัวในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มการศึกษาบริบทของพื้นที่ที่มีการประชุมกลุ่มสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และนำข้อมูลมาจัดการการประชุมกลุ่มย่อยผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อพิจารณาความถูกต้อง หลังจากนั้นมีการคืนข้อมูลและกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนเมืองมะดัน จนได้แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมของชุมชน สอดคล้องกับ Thailand Community Based Tourism Institute (2006) ได้อธิบาย

เส้นทางท่องเที่ยว สำหรับนักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นชมแหล่งท่องเที่ยวและจุดที่น่าสนใจต่าง ๆ ได้ง่าย สะดวก ปลอดภัย ได้รับความรู้และความเพลิดเพลินจากการใช้เส้นทางที่จัดทำขึ้น ยังสอดคล้องกับ ทิววรรณ ศิริเจริญ และนันทกานต์ ศรีปลั่ง (2560) พบว่า การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทหล่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มีองค์ประกอบสำคัญ 6 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านชาติพันธุ์ ด้านประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน และโบราณวัตถุ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านประเพณี วัฒนธรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้านวิถีชีวิต และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้การที่แหล่งท่องเที่ยวควรจะต้องมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ รวมถึงมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวนั้น สอดคล้องกับวรวิศรา สมเกียรติกุล และคณะ (2561) ที่กล่าวว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนความสะดวกและการมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว แต่สิ่งที่ควรพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้การเดินทางเชื่อมโยงสะดวกขึ้นคือ บริการรถสาธารณะ

องค์ความรู้จากการวิจัย

กระบวนการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนบ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาการพัฒนาศักยภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งการสำรวจและศักยภาพชุมชนที่สำคัญซึ่งทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ผู้วิจัยและชุมชนระดมความคิดเห็นกันยกร่างเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ตกผลึกเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวมีเฉพาะชุมชน ได้แก่ แหล่งเพาะเรียนรู้ อัตลักษณ์ชุมชน ทรัพยากรป่าไม้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชุมชนยั่งยืน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาพลักษณ์ ระบบนิเวศ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยพบว่า ด้านพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนมีความหลากหลาย แต่ยังขาดการสนับสนุนทั้งงบประมาณจากภาครัฐและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณในส่วนขาด เช่น ป้ายบอกทาง การเผยแพร่กิจกรรมการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ เพื่อเพิ่มเติมให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนขับเคลื่อนไปได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความพร้อมเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษากลยุทธ์เชิงรุก การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเข้มแข็ง หลังสถานการณ์โควิด 19 ในทุกมิติของการท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

ทิวาวรรณ ศิริเจริญ และนันทกานต์ ศรีปลั่ง. (2560). การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทหล่ม “เที่ยวไทหล่ม เมืองสงบ มากเสน่ห์”. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ 4. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์: เพชรบูรณ์.

วิศรา สมเกียรติกุล และคณะ. (2561). การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. มังรายสาร. 6(2), 79-102

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2559). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. สืบค้นเมื่อ 19 มีนาคม 2563 จาก

http://www.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=957:2012-07-01-03-23-01&catid=35:research-forum&Itemid=146

Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A community approach*. London, UK:Routledge.

Ratchathawan, R., Kaewkrajok, T., Jongkatekit, W., Phromkaew, P., Sumdangsan, D., & Thonglert, D. (2018). The Community Participation Process in Well-being Development. *Journal of Southern Technology*, 11(1), 231-238

Sarobol, S. (2003). *Community Based Tourism CBT: Concept and Experiences of the Northern Region*. Chiang Mai: Thailand Research Fund.

Thailand Community Based Tourism Institute. (2006). *The travelling route for CBT*. Retrieved May 30, 2020, from <https://cbtyouth.wordpress.com/cbt-youth/cbt/>